

Lăsați în urma migrației: persoane în etate și copii din Moldova

EC-UN Joint Migration and Development Initiative
United Nations / United Nations Development Programme Brussels Office
14 Rue Montoyer
Brussels 1000, Belgium
Tel. +32 2 235 05 50 Fax. +32 2 235 05 59
Email: jmdi.pmu@undp.be, Website: www.migration4development.org

Publicația a fost elaborată în cadrul proiectului „**Întărirea suportului la nivel de comunitate pentru familiile cu multe generații rămase în urma migrației din Moldova**”, implementat cu asistența financiară a Inițiativei Comune pentru Migrație și Dezvoltare/Joint Migration and Development Initiative (JMDI) a Comisiei Europene și Organizației Națiunilor Unite (ONU). Conținutul acestei publicații nu reflectă în nici un fel punctul de vedere al Uniunii Europene, OIM sau Organizației Națiunilor Unite, inclusiv PNUD, UNFPA, ICNUR, ILO, UNICEF sau al statelor lor membre.

unicef

Elaborat de: HelpAge International în Moldova

Str. Bănulescu-Bodoni 57/1

QBE ASITO, of. 431 și 433

Chișinău, Republica Moldova

Tel: +373 22 225098/ Fax: +373 22 224672

tsorocan@helpageinternational.org

www.helpage.org

HelpAge International ajută persoanele în etate să-și realizeze drepturile, să lupte împotriva discriminării și a sărăciei, pentru a duce un trai decent, sigur și sănătos.

Copyright © 2010 HelpAge International

Nr. de înregistrare a organizației de caritate 288180

Fotografia de pe copertă:

Bunica Maria în vârstă de 62 ani și nepoțica Vlada de 10 ani, or. Ialoveni, Republica Moldova

Design și tipar: Editura Pontos

Tiraj: 400 exemplare

Conținutul acestei publicații poate fi utilizat și copiat în scopuri educaționale și alte scopuri ne-comerciale, cu condiția că textul reprodus să conțină sursa cu mențiunea HelpAge International și UNICEF Moldova.

Lăsați în urma migrației: persoane în etate și copii din Moldova

Studiu național
realizat de HelpAge International și UNICEF

Cuprins

Lista de acronime	3
1. Sumar executiv	4
2. Introducere.....	6
3. Aspecte metodologice.....	9
4. Dimensiunea gospodăriilor și caracteristicile migraționale ale sub-eșantionului gospodăriilor cu migranți	12
5. Venituri și cheltuieli.....	15
6. Asistența copilului și educația	19
7. Sănătatea și accesul la serviciile medicale	25
8. Relații interpersonale.....	29
9. Viața culturală, asocieri	32
10. Concluzii și recomandări	34
11. Sinopsis. Tabele.....	37

Lista de acronime

AFM	Ancheta Forței de Muncă realizată de Biroul Național de Statistică
APC/L	Administrația Publică Centrală/Locală
BIM	Biroul Internațional al Muncii
BNS	Biroul Național de Statistică
CBGC	Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor casnice realizată de Biroul Național de Statistică
CE	Consiliul Europei
GMG	Gospodărie cu multe generații
MEdu	Ministerul Educației
MMPSF	Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei
MS	Ministerul Sănătății
NS/NR	Nu știu / N-a răspuns
ODM	Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului
OIM/ILO	Organizația Internațională a Muncii
OIM	Organizația Internațională pentru Migrație
OMS	Organizația Mondială a Sănătății
ONG	Organizație non-guvernamentală
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
UNICEF	Fondul Națiunilor Unite pentru Copii

1. Sumar executiv

Actualmente Republica Moldova se află în topul țărilor afectate de procesele migraționale. În migrația provizorie în scop de muncă sunt antrenate circa 25% din populația economic activă a țării¹, iar volumul remitențelor în urma migrației atinge proporții considerabile de 33%-37%² față de PIB.

Efectele pozitive și negative ale migrației sunt resimțite de migranți și de societate în ansamblu, inclusiv și de populația neimplicată în procesele migraționale cum ar fi: copiii migranților și persoanele în etate care rămân să îngrijească de aceștia. Problema migrației și a efectelor sale continuă a fi în centrul atenției atât a specialiștilor cât și a societății civile. Se solicită noi abordări de politici și practici sociale pentru diminuarea efectelor negative ale fenomenului dat și amplificarea efectelor pozitive ale migrației.

Impactul pe care îl produc procesele migraționale și recepționarea remitențelor asupra situației economice, stării sănătății, asupra proceselor educaționale, relațiilor interpersonale în familiile cu multe generații constituie obiectul prezentului studiu.

Cercetarea sociologică a fost efectuată la nivel național pe două sub-eșantioane de gospodării cu multe generații, prin compararea datelor între GMG în care membrii gospodăriei sunt direct antrenați în procesele migraționale cu datele din gospodăriile care nu sunt direct implicate în acest proces (nu au membri ai gospodăriei plecați la lucru peste hotare). Rezultatele cercetării au fost grupate în capitole, după cum urmează: venituri și cheltuieli; asistența copilului și educația; sănătatea și accesul la serviciile medicale; relațiile interpersonale; viața culturală, asocieri.

În prezentul Raport sunt oglindite, de asemenea, rezultatele cercetării calitative efectuate de HelpAge International și Asociația Obștească Respirația a Doua, în zece localități din Republica Moldova, în cadrul proiectului „Întărirea suportului la nivel de comunitate pentru familiile cu multe generații rămase în urma migrației din Moldova”. Rezultatele studiului calitativ au fost inserate în prezentul Raport drept „studii de caz”.

Gospodăriile care au constituit obiectul studiului sociologic au avut drept caracteristică distinctă prezența a trei generații în componența sa: a persoanelor în etate, a membrilor generației de mijloc și a copiilor acestora. Mărimea medie a gospodăriilor a constituit 5,2 membri (5,3 membri în mediul rural) comparativ cu 3,0 membri per țară (3,1 în mediul rural)³.

Cercetările au relevat că remitențele influențează asupra veniturilor GMG, dar mai importante rămân, totuși, veniturile obținute de persoanele în etate în urma alocărilor sociale oferite de stat – pensiile. Cheltuielile medii lunare ale unei GMG care beneficiază de remitențe sunt mai mari față de cheltuielile GMG care nu beneficiază de remitențe și constituie respectiv 860 lei per adult față de 930 lei. Rezultă că diferența constituie în mediu mai puțin cu 7,6% și nu influențează direct structura cheltuielilor GMG.

Principala sursă de venituri monetare în GMG cu migranți și în GMG fără migranți rămâne totuși pensia, depășind ca volum remitențele. Pe de altă parte, în aceste gospodării (beneficiare de remitențe) sunt mai mici veniturile din munci prestate în țară.

¹ Potrivit datelor Anchetei Forței de Muncă efectuate de BNS <http://www.statistica.md/>

² Potrivit datelor BNM din anii 2005-2010, http://bnm.md/md/external_operations_via_banc_system

³ Potrivit datelor Recensământului populației din 2004, <http://www.statistica.md/>

Percepția subiectivă a stării financiare a GMG în ambele grupe de cercetare este una predominant „săracă”.

Cercetarea a pus în lumină rolul extrem de important a persoanelor în etate în educarea și îngrijirea copiilor în cazul emigrării părinților acestora. În special, în cazul plecării ambilor părinți peste hotare, persoanele în etate în 91,0% suplinesc funcțiile părinților plecați, iar în cazul plecării unui singur părinte în 36,0% copii la fel rămân cu persoanele în etate, deși unul dintre părinți este în țară. Persoanele în etate suplinesc părinții, inclusiv și de jure, preluând tutela sau curatela asupra copiilor în 34,7% din GMG afectate de migrație.

În pofida aprecierilor destul de pozitive ale comportamentului copiilor și ale relațiilor interpersonale între generații în GMG afectate de migrație, studiile de caz indică că nici membrii familiei și nici comunitatea nu percep și nu conștientizează riscurile care vizează copiii lipsiți de grija părintească în urma migrației. Deși prezența și suplinirea de către persoanele în etate a atribuțiilor părinților atenuează un pic problema afectului psihologic asupra copiilor părinților migranți, lipsa părinților schimbă comportamentul copiilor: deseori ei devin neascultători, brutali, nervoși. În același timp, copiii din GMG afectate de migrație deseori rămân fără asistența unui adult în mai multe aspecte. Copiii necesită ajutor la pregătirea temelor școlare pe acasă, la respectarea igienei, la vizitarea unui medic sau pur și simplu să discute cu un adult despre viața lor și problemele cu care se confruntă.

Datele studiului relevă că în perioada procesului educațional impactul pozitiv al remitențelor este mai evident și sporește accesul copiilor din GMG cu migranți la forme de învățământ post-liceale, pe când înrolarea în ciclurile preșcolare, cel primar sau gimnazial nu depinde de migrație și remitențe.

Analiza aspectelor de sănătate și accesul la serviciile medicale relevă că persoanele în etate reprezintă cea mai vulnerabilă categorie socială în acest sens. Mai mult decât opt din zece suferă de o anumită boală cronică și sunt cei care frecventează foarte des instituțiile medicale. Deși persoanele în etate sunt incluse automat în sistemul național al asigurărilor obligatorii de asistență medicală, părți largi ale populației în vârstă rămân în incapacitatea de a procura necesarul de medicamente. Fiecare a doua persoană în etate (50,7%) din GMG beneficiară de remitențe a afirmat că în ultimele 12 luni a avut situații în gospodărie în care nu și-au putut permite procurarea medicamentelor prescrise. În GMG care nu beneficiază de remitențe acest procent este și mai mare – 58,4%. În mod similar, la accesarea serviciilor medicale, fiecare a doua persoană în etate din GMG care nu beneficiază de remitențe și 43% din GMG beneficiare de remitențe au raportat situații în care la necesitate nu au putut accesa servicii medicale.

Cercetarea relevă diferite aspecte ce se referă la relațiile interpersonale în GMG, aspectele vieții sociale și culturale care evidențiază probleme ce necesită implicare activă a autorităților publice locale și ale societății civile, a voluntarilor din localitate.

2. Introducere

Context general

Reformarea sistemului economic și social al Republicii Moldova pe parcursul ultimelor două decenii, reformarea cardinală a structurilor politice și celor instituționale, dar și incoerența reformelor inițiate au condus la pauperizarea rapidă a unei părți însemnate a populației țării. Situația a fost agravată de existența diferendului transnistrean, care a prejudiciat funcționarea unor mecanisme economice complexe, în special cele ce țin de industria ușoară și de prelucrare. Influențe negative au avut și crizele financiare regionale (1998) și mondiale (2008).

În plus, perioada lungă de tranziție și tendințele negative ale proceselor demografice au agravat situația generală din țară. Tot mai evidente sunt tendințele de reducere a populației, se intensifică procesul de îmbătrânire a populației, se dezechilibrează coraportul între categoriile de vârstă și, ca rezultat, crește presiunea demografică asupra fondurilor sociale. Potrivit prognozelor efectuate de Academia de Științe din Moldova către anul 2050 populația țării se va reduce cu 20%, iar cota populației de peste 60 de ani va depăși 35%. Dacă în prezent presiunea demografică constituie 2:1 (o persoană care lucrează întreține două persoane care nu lucrează), către anul 2050 efectele presiunii demografice se vor dubla fiind de 4:1.

În acest context devine prioritară nu numai alegerea modelului de dezvoltare economică a țării, dar și ajustarea tuturor politicilor de ordin social și economic la realitățile demografice. Astfel, în centrul atenției apare familia ca furnizor de resurse umane, dar și ca instituție socială, care prin valorile sale predetermină comportamentul social și economic al persoanelor. Devine imperios necesară examinarea problemelor aferente familiei, legăturilor între membrii familiei în toată interdependența lor, asigurarea solidarității între generații drept factor stabilizator și de dezvoltare ulterioară a raporturilor sociale. Examinarea și atenuarea efectelor negative ale problemelor menționate nu este posibilă dacă nu se ține cont de prezentele procese ale migrației intense în scop de muncă și de impactul acesteia asupra copiilor și a persoanele în etate din familiile migranților.

Procese ale migrației forței de muncă din Republica Moldova din ultimele două decenii, deși au atins cota maximă în anii 2007 – 2008, păstrează din dinamica și intensitatea sa. Potrivit datelor statisticii oficiale în procesul migrațional sunt antrenate circa 314 mii de persoane, aproape 10% din populația țării, sau 25% din populația economic activă⁴. Vârsta medie a migranților constituie 35 de ani, unde două treimi dintre migranți provin din mediul rural și circa o treime din migranți sunt femei, iar 42% de migranți au copii rămași în țară. Deși statisticile oficiale sunt puțin generoase în ce privește prezentarea numărului și situației copiilor rămași fără îngrijirea părinților, în legătură cu plecarea acestora la lucru peste hotare, sursele administrative ale Ministerului Educației și ale Consiliilor pentru protecția drepturilor copilului relevă că la data de 01.04.2010 din numărul total de copii de vârstă școlară (7-18 ani), circa 84.207 copii erau fără supravegherea părinților, dintre aceștia circa 66% sunt copiii ce au un părinte plecat, iar în cazul a 34% dintre ei, atât mama, cât și tatăl sunt la muncă peste hotare.

În acest context, rolul persoanelor în etate, pe seama cărora rămân cel mai des copiii migranților, este unul determinant. Fiind nevoiți să înfrunte provocările sărăciei, ei preiau

⁴ Sursele neoficiale, cercetările structurilor locale și internaționale, evaluează numărul persoanelor aflate peste hotare de la 500 mii până la 770 mii persoane, sau 21% din populația țării. A se vedea raportul Băncii Mondiale din 2010 <http://unimedia.md/?mod=news&id=25868>

suplimentar și responsabilitățile părintești față de copii, suplinind rolul părinților plecați peste hotare. Cu regret, în prezent nu sunt cercetări profunde privind sărăcia în rândul grupelor populației în vârstă, în special, în cazul în care membrii familiei sunt persoane vârstnice și copii, în legătură cu procesele migraționale.

De remarcat că în pofida caracterului multidimensional al migrației și efectele acesteia, examinarea fenomenului dat în Republica Moldova se axează în mod prioritar pe aspectele socio-economice (forță de muncă, impactul remitențelor etc.). Deși, din punctul de vedere al necesităților dezvoltării durabile a țării urmează să fie evaluate și aspectele mai puțin evidente în prezent ale migrației cum ar fi: schimbarea și/sau preluarea altor modele de comportament familial, efectele psihologice și schimbările comportamentale ale copiilor, relațiile între copii și persoanele în etate etc.

Sprijinirea migrației și a dezvoltării este o componentă integrantă a politicii Uniunii Europene privind migrația. Dialogul ONU la nivel înalt privind migrația, noiembrie 2006, a subliniat că migrația poate avea un impact pozitiv asupra dezvoltării și a pus în discuție identificarea metodelor și mijloacelor adecvate care ar maximiza beneficiile de dezvoltare și ar diminua efectele negative ale migrației. Dialogului la nivel înalt a demonstrat angajamentul ferm al statelor membre, entităților ONU, a observatorilor, a societății civile și a sectorului privat în examinarea relațiilor și sinergiilor dintre migrația internațională și dezvoltare în favoarea țărilor de origine și de destinație a migranților.

Reiterăm în final că abordările de cercetare până la acest moment, practic nu au vizat drept obiect special de cercetare persoanele în etate și copii în contextul migrației, rezumându-se doar la impactul diferit al migrației asupra acestor categorii de persoane.

Aceasta, în fond, a sugerat ideea studiului materializat în lucrarea dată.

Contextul de cercetare

Această cercetare vine să furnizeze date privind caracteristicile și nevoile specifice privind vulnerabilitatea familiilor migranților, în special, ale gospodăriilor multigeneraționale în care capul gospodărie este persoana în vârstă. Realizarea acestui studiu a fost posibilă prin eforturi comune între HelpAge International Moldova și UNICEF Moldova. Viziunea HelpAge International este a unei lumi în care toate persoanele în etate își realizează potențialul lor pentru a duce o viață demnă, sănătoasă și sigură.

HelpAge International reprezintă o rețea globală de organizații non-guvernamentale scopul cărora este de a proteja drepturile persoanelor în etate. Rețeaua cuprinde agenții în circa 75 de țări ale lumii, inclusiv în Republica Moldova. HelpAge International este un lider mondial pe probleme de îmbătrânire și dezvoltare, reducere a sărăciei și a drepturilor omului. Activitățile sunt axate pe protecția socială și asigurarea mijloacelor de trai, prevenirea HIV/SIDA, contracararea discriminării persoanelor în etate, consolidarea capacităților societății civile, de cercetare și de advocacy pentru aceste persoane etc.

UNICEF (United Nations Children's Fund) se traduce ca Fondul Națiunilor Unite pentru Copii și este cea mai importantă organizație pentru protecția drepturilor copiilor din lume. Scopul UNICEF este să asigure o viață demnă și protejată fiecărui copil, indiferent de rasă, apartenență religioasă sau statut social. UNICEF activează în Republica Moldova din 1995 și împreună cu Guvernul țării creează politici, finanțează reforme sociale și aduce schimbarea în cele mai diverse domenii.

În iulie – august 2010 a fost efectuat studiul sociologic privind impactul migrației asupra copiilor și persoanelor în etate din gospodăriile cu multe generații, cercetare susținută de UNICEF, și ca o componentă specială – cercetarea calitativă realizată integral de HelpAge Internațional și Respirația a Doua în proiectul implementat în parteneriat „Întărirea suportului la nivel de comunitate pentru familiile cu multe generații rămase în urma migrației din Moldova”.

3. Aspecte metodologice

Cercetarea sociologică privind impactul migrației și a remitențelor asupra situației economice, stării sănătății și accesului la servicii medicale, asupra relațiilor între persoanele în etate și copiii migranților aflați în grija lor etc. a fost realizată de HelpAge International cu suportul UNICEF. Cercetările în teren, colectarea, agregarea și prelucrarea datelor au fost realizate în lunile iulie – august 2010 de Centrul de Investigații Sociologice și Marketing CBS-AXA.

Scopul cercetării – prezentarea datelor privind evaluarea impactului migrației asupra gospodăriilor cu multe generații din Republica Moldova, necesare pentru adoptarea măsurilor și realizarea activităților menite să atenueze impactul negativ al migrației.

Obiectivul principal – evaluarea situației gospodăriilor cu multe generații în dependență de implicarea membrilor gospodăriei în procesul migrațional.

Obiectivele specifice țin de:

- Analiza impactului produs de migrație asupra situației economice, sociale și drepturilor persoanelor din cadrul GMG;
- Identificarea modelelor de vulnerabilitate ale GMG (socio-economic, sezonier etc.) și obstacolelor în accesul acestora la sistemele naționale de suport și asistență;
- Identificarea tipurilor de suport necesar persoanelor în etate și copiilor din GMG.

Strategia de eșantionare:

Cercetarea a fost efectuată la nivel național, cu excepția localităților din regiunea Transnistreană a Republicii Moldova.

Eșantion: stratificat, probabilistic, multistadial, cu grup de control, reprezentativ pentru GMG din Moldova.

Mărimea eșantionului: 1205 gospodării cu multe generații în total, dintre care 610 gospodării cu membrii familiei aflați provizoriu peste hotare în scop de muncă și beneficiari de remitențe și 595 gospodării fără membri ai familiei implicați în procesul migrațional și fără recepționarea remitențelor (grup de control).

Pentru a permite realizarea unei analize comparate sub-eșantioanele GMG cu și fără migranți au fost construite în mod identic.

Criterii de stratificare: raioanele Republicii Moldova, medii de reședință (orașe mari, orașe mici, sate), mărimea localităților. Din cauza incidenței diferite a migrației pe regiuni stratificarea a fost bazată pe rata emigrărilor pe regiuni rezultată din datele studiului "Migrația forței de muncă și remitențele în Moldova: avântul a luat sfârșit?" (OIM/CBS-AXA 2009).

Stadii de randomizare:

Localitate /punct de eșantionare: Eșantionul include 85 localități din toate unitățile administrativ-teritoriale (32 raioane ale Republicii Moldova, municipiile Chișinău și Bălți), cu excepția localităților din raioanele de est ale Republicii Moldova. Localitățile au fost selectate în mod aleator, separate pentru fiecare regiune, cu ajutorul unui tabel cu numere aleatoare. Punctele de eșantionare au fost constituite pe baza străzilor (sau a regiunilor/mahalalelor), din care la fel, în mod aleatoriu, au fost selectate punctele incluse în eșantion.

Gospodărie: În interiorul punctelor de eșantionare gospodăriile au fost selectate prin intermediul unui pas statistic indicat de coordonatorul rețelei de operatori în mod individual pentru fiecare punct de eșantionare, utilizându-se harta localității.

Respondent: Datele au fost furnizate de către unul dintre persoanele în etate care fac parte din gospodăria cu multe generații. În cadrul cercetării copiii din GMG respective nu au fost intervievați.

Chestionarul cercetării cuprindea două linii de întrebări: prezența în GMG a membrilor familiei plecați (reveniți de) la lucru peste hotare și recepționare (nerecepționarea) de către GMG a remitențelor.

Procesarea și prelucrarea datelor cercetării au fost realizată în programul SPSS.

În continuare toate datele pe care se bazează lucrarea dată sunt generate de cercetarea sociologică, cu excepția cazurilor în care se face referință directă la alte surse.

La pregătirea Raportului dat au fost utilizate și datele obținute în urma cercetării calitative realizate de grupele de voluntari ale rețelei HelpAge International în cadrul proiectului implementat în parteneriat cu Respirația a Doua „Întărirea suportului la nivel de comunitate pentru familiile cu multe generații rămase în urma migrației din Moldova”, în 10 localități din Republica Moldova: Manta/Cahul, Carabetovca/Basarabeasca, Satul Nou/Cimișlia, Cazangic/Leova, Lăpușna/Hâncești, Trinca și Corjeuți/Edineț, Ialoveni, Comrat, Orhei și Bălți. Datele au fost incorporate în prezentul Raport drept studii de caz.

Precizări de terminologie

Gospodărie cu multe generații (GMG)

Gospodărie compusă din trei generații – persoane în etate, minori (copii) și părinții acestora.

Persoană în etate (în vârstă)

Pentru prezentul studiu – persoana care a ajuns la vârsta de pensionare, 57 ani pentru femei și 62 ani pentru bărbați.

GMG cu membrii familiei aflați peste hotare în scop de muncă (gospodării cu membri migranți)

Gospodăriile cu multe generații în care la momentul cercetării un membru sau mai mulți sunt plecați la muncă peste hotare sau au fost plecați cel puțin în ultimele 12 luni.

Fost migrant

Persoana care a fost la muncă peste hotare însă s-a întors nu mai devreme decât 12 luni anterioare studiului.

GMG care beneficiază de remitențe

Gospodărie care în ultimele 12 luni a primit bani de peste hotare de la membrii familiei sau alți rezidenți ai Republicii Moldova care muncesc (sau au muncit) peste hotare.

Tutore

Tutore este reprezentantul legal al persoanei care se află sub tutelă și încheie fără mandat în numele și în interesul acesteia acte juridice necesare.

Tutelă

Tutela se instituie asupra persoanelor lipsite de capacitate de exercițiu și asupra minorilor în vârstă de până la 14 ani, după caz. Tutorii apără drepturile și interesele persoanelor tutelate de ei în relațiile cu persoane fizice și juridice, inclusiv în instanța de judecată, fără mandat. Tutela sau curatela asupra minorului se instituie în cazul în care el nu are părinți ori înfietori sau când instanța de judecată a stabilit decăderea părinților lui din drepturile părintești, sau când el a rămas fără ocrotire părintească din alte motive.

Curatelă

Curatela se instituie asupra minorilor cu vârstă de la 14 la 18 ani. Curatorul ajută persoana care se află sub curatelă la realizarea drepturilor și îndeplinirea obligațiilor sale și o protejează împotriva abuzurilor unor terți.

4. Dimensiunea gospodăriilor și caracteristicile migraționale ale sub-eșantionului gospodăriilor cu migranți

Prezentul capitol conține o notă descriptivă, având tangență cu aspectele metodologice descrise anterior. Înainte de a trece nemijlocit la analiza obiectului de studiu al cercetării în cauză este oportună listarea parametrilor populațiilor (eșantioanelor) care ne servesc drept sursă de informații și pe seama cărora ulterior vom încerca să construim imaginea diferitelor aspecte ale obiectului de studiu în cadrul întregii populații, pe care o reprezintă un eșantion sau altul.

Așadar, obiectul studiului îl constituie gospodăriile cu multe generații (GMG).

GMG sunt suficient de numeroase și au o mărime medie de 5,2 – 5,3 membri, cu mult mai mare decât media pe țară – 3,0 membri (3,1 membri în mediul rural), potrivit datelor Recensământului populației din 2004.

Numărul gospodăriilor cu copii sub 18 ani se repartizează în felul următor: una din două gospodării în sub-eșantioanele studiului au un copil, aproape patru din zece gospodării au câte doi copii, iar restul gospodăriilor trei copii și mai mulți.

Numărul gospodăriilor cu persoane în etate se repartizează în felul următor: în GMG cu migranți numărul gospodăriilor cu o singură persoană în etate constituie 70,0%, cu două persoane – 29,8% și cu trei persoane – 0,2 %. În GMG fără migranți numărul acestor persoane constituie respectiv 71,8%, 28,1% și 0,2%. Remarcăm că din punctul de vedere al mărimii și a componenței gospodăriilor cercetate sub-eșantioane sunt aproape identice.

Dat fiind incidența diferită a migrației în funcție de medii de reședință, sub-eșantioanele înregistrează o supra-pondere a gospodăriilor din mediul rural – cca. 81%.

Tabelul 1. Dimensiunile GMG din eșantionul gospodăriilor cu membrii familiei plecați la lucru peste hotare și ale gospodăriilor fără membrii familiei plecați la lucru peste hotare

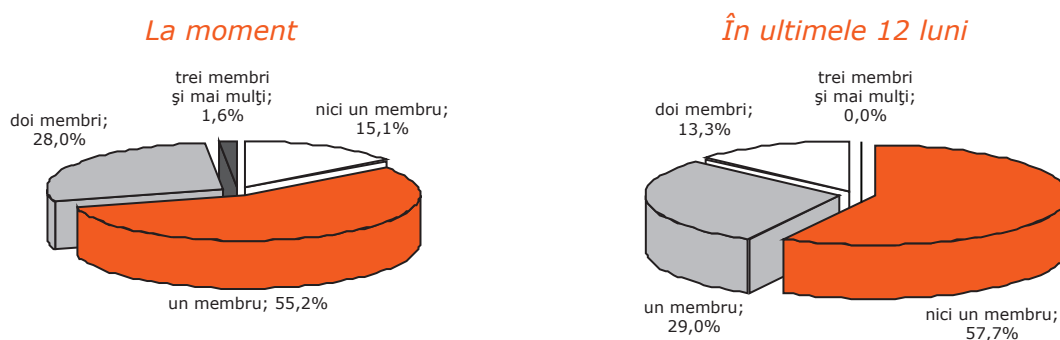
		<i>GMG cu membri migranți</i>	<i>GMG fără membri migranți</i>
Mărimea medie a gospodăriei (persoane)		5.3	5.2
Numărul de copii sub 18 ani:	un copil	49.5%	47.4%
	doi copii	37.2%	36.6%
	trei copii și mai mulți	13.3%	16.0%
Numărul de persoane în etate (femei peste 57 ani și bărbați peste 62 ani):	o persoană	70.0%	71.8%
	două persoane	29.8%	28.1%
	trei persoane	0.2%	0.2%
Mediul de reședință:	urban	18.5%	19.0%
	rural	81.5%	81.0%

Sub-eșantionul GMG cu migranți include gospodăriile care fie la momentul cercetării aveau cel puțin un membru plecat în scop de angajare peste hotare, fie că cineva din membrii gospodăriei a revenit de peste hotare nu mai devreme decât 12 luni în urmă.

La momentul efectuării cercetării numai în 15,1% din cazuri nici un membru al gospodăriei nu era plecat la lucru peste hotare, pe când în 55,2% din aceste gospodării la lucru peste hotare se afla o persoană, iar în 28,0% – peste hotare se aflau două persoane.

Trebuie de menționat că în GMG care aveau membri plecați la lucru peste hotare, în 29,0% din gospodării la momentul cercetării erau prezent cel puțin un fost migrant (persoană reîn-toarsă de peste hotare în ultimele 12 luni).

Figura 1. Numărul persoanelor migrante în GMG afectate de migrație

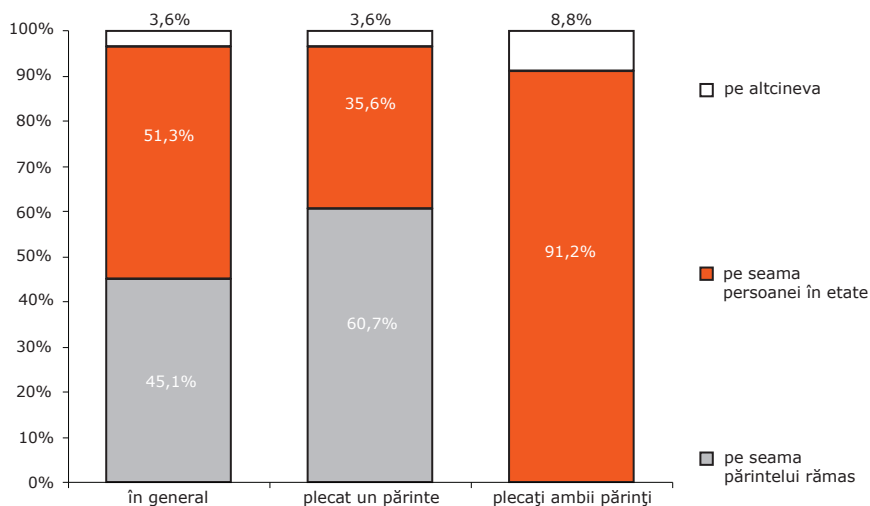

Conchidem că din numărul total al GMG cu membri ai familiei aflați la lucrul peste hotare în 72,0% de gospodării copiii la momentul cercetării sau pe parcursul ultimelor 12 luni au avut cel puțin un părinte plecat la lucru peste hotare, iar în cazul a 28,0% ei au fost lipsiți temporar de prezența ambilor părinți.

Ca regulă, când peste hotare pleacă un singur părinte, copiii rămân sub supravegherea părintelui rămas în țară (60,7%).

Totodată, datele cercetării relevă rolul extrem de important al persoanelor în etate în suplinirea părinților plecați temporar peste hotare, a responsabilităților și obligațiilor acestora. Cercetările denotă că pe întregul sub-eșantion al GMG cu membri ai familiei plecați la lucru peste hotare în 45,1%

Figura 2. În grija cui rămân copiii ai căror părinți au plecat la lucru peste hotare

dintre cazuri copiii sunt în grija părintelui rămas în țară, iar în 51,3% (practic fiecare a doua gospodărie) copiii rămân în grija unei persoane în etate (bunică/bunel). Surprinzător este faptul, că și în cazul plecării peste hotare a unuia dintre părinți, este destul de mare numărul gospodăriilor în care copiii rămân sub responsabilitatea bunelor și nu a părintelui aflat în țară – 35,6%. Ca regulă, acesta ține de situația când peste hotare este plecată mama copiilor.

În cazul în care peste hotare sunt plecați ambii părinți în grija bunelor rămân copiii din 91,2% dintre aceste GMG (în nouă din zece cazuri)

5. Venituri și cheltuieli

Atitudinea față de copii și față de persoanele vârstnice reflectă nivelul de cultură al societății și gradul de responsabilitate pentru situația lor socială, financiară și emoțional-psihologică. Copiii și persoanele în vârstă reprezintă cele mai vulnerabile categorii ale populației, iar persoanele vârstnice reprezintă și unul dintre cele mai numeroase grupuri sociale ale populației (persoanele cu vârsta de peste 60 ani constituie 14% din totalul populației)⁵.

Este cunoscută legătura directă dintre asigurarea materială și gradul de siguranță socială a persoanelor, sau faptul că, populația săracă este vulnerabilă în fața mai multor riscuri, inclusiv și a celor ce țin de asigurarea drepturilor sale fundamentale.

Compartimentul venituri și cheltuieli ține să evalueze relația dintre asigurarea materială și siguranța socială a GMG în corelare cu existența sau lipsa în aceste gospodării a membrilor familiei plecați la lucru peste hotare.

În această ordine de idei, remitențele – veniturile financiare ale gospodăriei provenite în rezultatul muncii membrilor familiei GMG peste hotare – implică în mod direct o întărire a capacităților financiare ale gospodăriilor beneficiare de acestea.

Este important să urmărim în ce măsură remitențele recepționate conduc la formarea diferențelor în asigurarea materială a gospodăriilor cu multe generații.

Analiza rezultatelor cercetării celor două sub-eșantioane ale GMG (cu membri ai familiei plecate peste hotare și fără și care beneficiază de remitențe și fără) s-a axat pe evaluarea și compararea veniturilor și cheltuielilor GMG, mărimea, structura și prioritățile cheltuielilor, aspecte ce țin de securitatea alimentară etc.

Potrivit datelor cercetării cheltuielile medii lunare ale unei GMG care nu beneficiază de remitențe constituie 860 lei per adult echivalent, comparativ cu 930 lei în cazul GMG care beneficiază de remitențe. Rezultă o diferență nesemnificativă între aceste gospodării de doar 7,6%. De remarcat că această diferență este mai mică decât mărimea diferențelor sesizate de alte cercetări efectuate în Republica Moldova. Spre exemplu, cercetarea „Sănătatea migranților: impactul situației socio-economice a migranților asupra stării lor de sănătate” realizată în rândul întregii populații (nu doar în rândul GMG) în aprilie 2010 de către OIM/CBS-AXA indică că la nivel general pe țară gospodăriile care nu beneficiază de remitențe cheltuie în mediu cu 18% mai puțin per adult echivalent decât gospodăriile care beneficiază de remitențe.

Examinând structura cheltuielilor relevăm că cea mai mare parte a acestora este destinată alimentației – 44,4% în GMG beneficiare de remitențe și 45,5% – în GMG care nu beneficiază de remitențe. Remarcăm că nivelul acestor cheltuieli în GMG este mai mare decât media pe țară. Potrivit datelor Biroului Național de Statistică în trimestrul I 2010 în mediu o gospodărie a cheltuit pentru produse alimentare 42,9% din volumul total al cheltuielilor.

Ca părți importante în structura cheltuielilor urmează cheltuielile pentru vestimentație, serviciile comunale și procurarea medicamentelor.

⁵ Datele cercetării „Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: consecințe economice și sociale”, AȘM, Paladi Gh, O. Gagauz, O. Penina, Chișinău 2009.

Dincolo de dimensiuni, structura consumului ca distribuție procentuală este aproape similară între grupuri și foarte apropiată cu structura consumului populației în total. Când privește valoarea efectivă a cheltuielilor, volumul mediu al acestora, într-o GMG care nu beneficiază de remitențe, este mai mare la majoritatea capitolelor, cu excepția cheltuielilor pentru investiții, cheltuieli pentru timp liber și băuturi alcoolice, tutun, direcții în care GMG care nu beneficiază de remitențe aparent cheltuie mai mult (5,6%) decât GMG care beneficiază de remitențe (3,3%). Aceste diferențe însă pot fi explicate de anumite inexactități de măsurare.

Un aspect important în consumul gospodăriilor casnice din Moldova îl constituie produsele alimentare produse de gospodărie pentru consumul propriu. În trimestrul I 2010 volumul acestora a constituit 24,8% din consumul alimentar al unei gospodării din mediul rural din Republica Moldova. GMG nu fac excepție în acest sens, cheltuielile în natură constituind o parte importantă în consumul lor. Totodată în GMG care beneficiază de remitențe partea cheltuielilor în natură constituie 25,1% și este mai mică în comparație cu partea cheltuielilor în natură a GMG care nu beneficiază de remitențe – 29,5%. Această diferență poate rezulta atât de recepționarea unor sume suplimentare prin remitențe, dar și din faptul că în aceste GMG au migrat persoanele apte de muncă, pe seama cărora erau activitățile respective.

Tabelul 2. Mărimea și structura cheltuielilor medii lunare per adult echivalent⁶

	GMG care beneficiază de remitențe		GMG care nu beneficiază de remitențe		Raportarea cheltuielilor medii a GMG fără remitențe la cele din GMG cu remitențe (%)
	MDL	%	MDL	%	
Total	930.8	100.0%	860.0	100.0%	92.4%
Alimentație	413.2	44.4%	391.4	45.5%	94.7%
Vestimentație	145.6	15.6%	124.8	14.5%	85.8%
Servicii comunale	127.1	13.7%	122.5	14.2%	96.3%
Transport și telecomunicații	53.7	5.8%	43.4	5.0%	80.7%
Medicamente	93.2	10.0%	80.3	9.3%	86.2%
Servicii medicale	17.8	1.9%	12.5	1.5%	70.3%
Educație	30.7	3.3%	24.7	2.9%	80.6%
Investiții de orice gen	8.4	0.9%	17.5	2.0%	208.6%
Timp liber	16.0	1.7%	24.0	2.8%	149.6%
Donări bisericești	11.2	1.2%	9.8	1.1%	87.4%
Băuturi alcoolice, tutun	6.2	0.7%	6.7	0.8%	107.7%
Alte	7.8	0.8%	2.4	0.3%	30.5%
Partea cheltuielilor în alimente de producție proprie în totalul cheltuielilor pentru alimentație (%)		25.1%		29.5%	

⁶ Pentru asigurarea comparabilității gospodăriilor casnice de diferite mărimi și componență s-a utilizat scala de echivalență a țărilor OCED, conform căreia, primului matur (capului familiei) din gospodărie i se atribuie coeficientul 1,0; celorlalți maturi li se atribuie coeficientul 0,7; fiecărui copil în vârstă de până la 18 ani îi corespunde coeficientul 0,5.

Structura veniturilor GMG este dictată de specificul acestor gospodării. Specificul mai întâi de toate este manifestat prin partea impunătoare a pensiilor în structura veniturilor. Acestea constituie 50,8% în totalul veniturilor a GMG care nu beneficiază de remitențe și 41,6% a GMG beneficiare de remitențe.

Constatarea principală la acest capitol este faptul că în GMG care beneficiază de remitențe acestea din urmă nu depășesc ca importanță pensiile, constituind 29,7% în totalul cheltuielilor.

Lipsa în GMG beneficiară de remitențe a persoanei în vârstă aptă de muncă se face simțită în structura veniturilor. Ponderea salariilor în volumul veniturilor este net inferioară comparativ cu GMG care nu beneficiază de remitențe. Veniturile din salarii constituie în mediu 14,9% din veniturile unei GMG beneficiare de remitențe, iar dacă recalculăm excluzând remitențele 21,2%, oarecum mai puțin de 29,5%, cât constituie salariul în structura veniturilor GMG care nu beneficiază de remitențe.

Pe lângă venituri din munca salarizată în structura veniturilor GMG care nu beneficiază de remitențe este mai mare ponderea veniturilor din munca de zilier (7,1%) și indemnizații și prestații sociale (3,3%) față de 4,3% și 1,6% respectiv.

Tabelul 3. Structura veniturilor

	GMG care beneficiază de remitențe		GMG care nu beneficiază de remitențe
	Total	Exclusiv remitențele	
Venituri medii lunare per persoană declarate	894.58		697.69
Salariu	14.9%	21.2%	29.5%
Pensie	41.6%	59.2%	50.8%
Venituri din munca de zilier sau venituri ocazionale	4.3%	6.1%	7.1%
Indemnizații, ajutor social	1.6%	2.3%	3.3%
Dividende, chirii, dobânzi	0.2%	0.3%	0.1%
Venituri din producția agricolă	4.9%	7.0%	6.1%
Venituri din afacerea proprie	0.3%	0.4%	0.4%
Remitențe de la membrii familiei	28.0%	–	–
Remitențe de la rude, prieteni	1.7%	–	–
Subvenții de la stat în agricultură	0.1%	0.1%	0.2%
Economii	0.8%	1.1%	1.0%
Împrumuturi	0.5%	0.7%	0.8%
De la părinți/copii sau de la rude din țară	1.1%	1.6%	0.6%

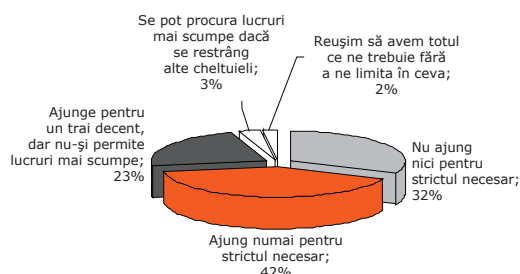
Percepția subiectivă a stării financiare a GMG este una predominant „săracă”. Deși remitențele implică o oarecare ameliorare a situației, caracterizările stării financiare ca fiind deficitară predomină și în rândul GMG beneficiare de remitențe.

În aproape o treime (32%) GMG care beneficiază de remitențe și în 42% din GMG care nu beneficiază de remitențe veniturile au fost declarate ca nefiind adecvate nici măcar consumului strict necesar. Proporții similare (41% și 44%) de GMG au declarat că veniturile acoperă doar strictul necesar de consum.

În rândul GMG care beneficiază de remitențe ponderea gospodăriilor care declară că veniturile le ajung pentru un trai decent fără procurarea unor bunuri mai scumpe este de 23%, sau cu 12% mai mare față de grupul de comparație.

Figura 3. Percepția stării financiare a gospodăriei

GMG care beneficiază de remitențe

GMG care nu beneficiază de remitențe

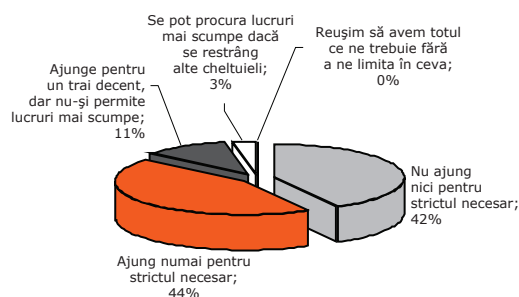
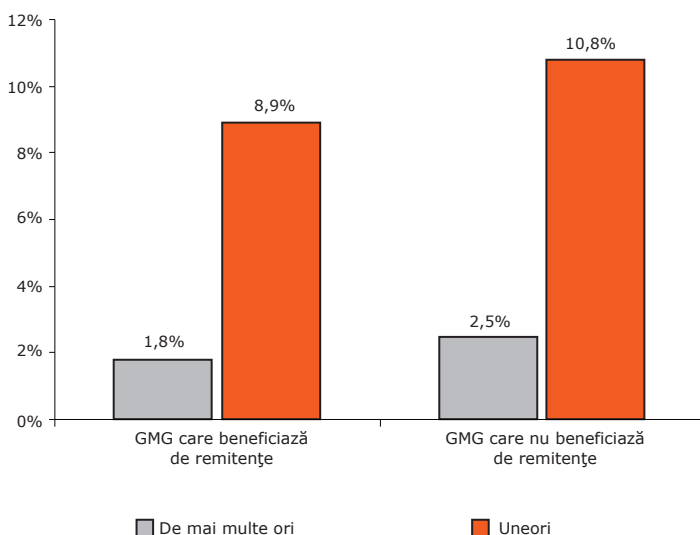

Figura 4. Insecuritatea alimentară (procentul GMG care raportează situații de lipsă de produse alimentare în ultima lună)

Un alt aspect important ține de securitatea alimentară, măsurată prin adresarea întrebării privind incidența cazurilor când gospodăria nu dispune de produse alimentare pentru o masă.

Principala constatare este că remitențele în GMG nu înlătură riscul de insecuritate alimentară. În rândul GMG care beneficiază de remitențe 10,7% gospodăriile au raportat cazuri când membrii familiei s-au culcat flămânzi neavând produse alimentare, din care 1,8% au afirmat că s-au confruntat cu asemenea situații de mai multe ori. Acest procent nu este cu mult mai mic decât în grupul de control (13,3%, din care 2,5% de mai multe ori).

6. Asistența copilului și educația

Lipsa frecventă a părinților în legătură cu migrația are impact direct asupra educației, stării psiho-emoționale, a sănătății copiilor etc. Aceste aspecte au servit ca obiect specific al cercetării prezente.

Reiterăm că rezultatele cercetării au fost obținute în urma interviuării persoanei în etate din cadrul GMG, fără a efectua interviuarea copiilor. Astfel, la analiza datelor urmează să se țină cont de caracterul asimetric al datelor obținute.

În primul rând subliniem modul cum apreciază persoanele în etate situația copiilor în GMG în funcție de statutul migrațional al gospodăriilor.

De remarcat că sunt destul de înalt apreciate aspectele ce țin de educație, reușită școlară, dezvoltare psiho-emoțională și comportament social, relații cu părinți, tutori și semeni, atât în GMG afectate de migrație cât și în cele neafectate de acest fenomen.

Pe de altă parte, în GMG afectate de migrație, indiferent de aspectul examinat, procentul aprecierilor pozitive este mai înalt, inclusiv și în cazul în care în procesul migrațional sunt implicați ambii părinți.

Deoarece studiile de caz relevă, ca regulă, alte situații, putem conchide că respondenții nu au fost destul de sinceri în răspunsurile sale, fie că aceștia nu percep pe deplin riscurile posibile ale migrației, în special, în cazul plecării peste hotare a ambilor părinți.

Tabelul 4. Aprecierea diferitelor aspecte ce țin de educația copiilor (în procente)

% aprecierilor ca „bine” și „foarte bine”	GMG afectate de migrație		GMG neafectate de migrație
	Total	Ambii părinți lipsă	
Educația copiilor	97.5%	96.4%	94.8%
Dezvoltarea psiho-emoțională a copiilor	96.3%	97.7%	95.3%
Reușita școlară a copiilor	94.5%	95.1%	89.1%
Comportamentul social al copiilor	98.1%	97.6%	94.0%
Relația între părinți și copii	98.0%	98.2%	93.5%
Relația copiilor cu persoana în grija căreia sunt lăsați copiii	97.8%	97.1%	93.9%
Relația copiilor cu semenii săi	98.5%	98.2%	96.7%

Datele din tabelul de mai sus vin să confirme rolul extrem de important al persoanelor în etate în educația copiilor, părinții cărora sunt plecați peste hotare.

Persoanele în etate își asumă responsabilitatea pentru educația copiilor atunci când ambii părinți lipsesc (69,9% din cazuri), iar în cazul în care peste hotare se află doar unul din părinți, rolurile în educația copiilor sunt împărțite între părintele prezent în gospodărie (49,8%) și persoana în etate (48,2%).

Pentru comparație, în GMG care nu au membri familiei migranți, doar în 6,9% a fost menționat că, de regulă, de educația copiilor se preocupă o persoană în etate, deci rolul acestora nu este unul semnificativ.

Tabelul 5. Cine se preocupă de educația copiilor în GMG

	GMG cu migranți		GMG fără migranți
	<i>Lipsește un părinte</i>	<i>Lipsește ambii părinți</i>	
Părintele	49.8%	0	92.2%
Bunelul/bunica	48.2%	96.9%	6.9%
Altceineva	2.0%	3.1%	.8%

Buneli care suplinesc funcțiile părinților, în cazul în care aceștia pleacă la lucru peste hotare, își asumă întregul spectru de responsabilitate pentru ocrotirea copilului, și nu numai cele ce țin de procesul educațional.

De remarcat diferența esențială a rolului bunelilor în ocrotirea și educația copilului în GMG cu migranți și cele fără migranți. De exemplu, datele cercetării indică că în GMG cu migranți, buneli sunt preocupați de: monitorizarea comportamentului copiilor la școală în 41,9%, vizita medicului împreună cu copilul – 39,5%, monitoriza pregătirea copiilor pentru școală – 38,9%, discuții cu copiii despre viața și problemele copiilor – 35,6%, pe când în GMG fără migranți, în asemenea activități, sunt antrenați doar, respectiv, 6,9%, 5,8%, 5,5% și 8,0%.

În același spectru de responsabilități rolul bunelilor în educația copiilor variază în cazul GMG cu migranți de la 28,8% (ajutorarea copiilor să facă temele pentru acasă) până la 41,8% (pregătirea copiilor pentru școală) pe activitate, iar în cazul GMG fără migranți în aceleași activități buneli sunt antrenați de la 5,5% până la (maximum!) 8,0%.

În gospodăriile în care ambii părinți sunt antrenați în procesul de migrație rolul bunelilor este unul decisiv. Astfel, în 70,8% din astfel de GMG buneli se preocupă de pregătirea copiilor pentru școală, în 70,8% vizitează medicul împreună cu copilul, 67,7% monitorizează comportamentul copiilor la școală etc.

Putem conchide că implicarea părinților în procesele migraționale conduce la o redistribuire cardinală a obligațiilor și responsabilităților ce țin de educația copiilor în familie spre buneli sau alte persoane, care de rând cu șarja fizică care revine persoanelor în etate în legătură cu responsabilitățile suplimentare, impune și cheltuieli de ordin psihologic și moral.

Tabelul 6. Distribuția rolurilor în GMG

% GMG în care de aceste lucruri se ocupă buneii	GMG cu migranți		GMG fără migranți
	Total	Ambii părinți plecați	
Ajutorarea copiilor la realizarea temelor pentru acasă	28.8%	50.9%	6.8%
Monitorizarea comportamentului copiilor la școală	38.9%	67.7%	5.5%
Pregătirea copiilor pentru școală	41.8%	70.9%	6.9%
Baia copiilor	29.9%	53.5%	5.6%
Pregătirea copiilor pentru somn	30.0%	51.2%	6.5%
Vizitarea medicului împreună cu copiii	39.5%	70.8%	5.8%
Discuții cu copiii despre viață și problemele cu care aceștia se confruntă	35.6%	62.4%	8.0%

Totodată, cercetarea prezintă date îngrijorătoare privind cazurile când părinții au plecat la lucru peste hotare, iar buneii, formal preluând responsabilitățile părinților plecați, în realitate nu acordă sprijinul și ajutorul necesar copilului din partea persoanei adulte.

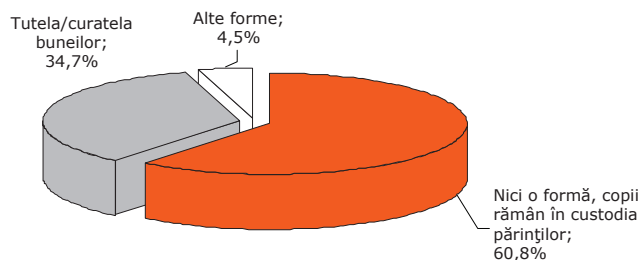
Dacă examinăm GMG care au declarat că de un *anumit aspect al vieții copilului nu se preocupă nimeni din adulți*, constatăm că aceasta este aproape de două ori mai mare în cazul GMG cu migranți. De exemplu, nimeni nu se preocupă de ajutorarea copiilor să facă temele pentru acasă în 22,1% în GMG cu migranți, față de 13,2% din GMG fără migranți. În cazurile când din GMG au plecat ambii părinți aceste cazuri ajung la 27,5%.

Aspectele cele mai neglijate în sensul sprijinului unui adult sunt pregătirea copiilor pentru somn și baia acestora.

Corelarea mai multor date din cercetare pun în evidență diferența priorităților și viziunilor de viață pentru diferite generații. Astfel, pentru persoanele în etate care educă nepoții în lipsa părinților în prim plan sunt aspectele ce țin de hrana și sănătatea copilului, iar necesitățile de dezvoltare, de educație, aspectele ce țin de starea psiho-emoțională a dezvoltării copilului sunt mai puțin importante.

Tabelul 7. Distribuția rolurilor privind ocuparea copiilor

% GMG în care de aceste lucruri nu se ocupă nimeni	GMG cu migranți		GMG fără migranți
	Total	Ambii părinți plecați	
Ajutorarea copiilor la realizarea temelor pentru acasă	22.1%	27.5%	13.2%
Monitorizarea comportamentului copiilor la școală	6.7%	8.5%	4.5%
Pregătirea copiilor pentru școală	8.8%	9.7%	6.7%
Baia copiilor	25.5%	30.6%	13.7%
Pregătirea copiilor pentru somn	26.5%	31.8%	17.1%
Vizitarea medicului împreună cu copiii	6.5%	7.7%	3.6%
Discuții cu copiii despre viața și problemele cu care aceștia se confruntă	4.9%	5.9%	2.9%

**Figura 5. Forma oficială de îngrijire
a copiilor în lipsa părinților**

Un alt aspect important al cercetării ține de statutul formal și raporturile între persoanele în etate (bunică/bunel) și copiii de care au grijă. Din numărul total de cazuri tutela sau curatela asupra copiilor o dețin doar persoanele din 34,7% de GMG cu migranți. În majoritatea cazurilor – 60,8% copii rămân în afara oricărei forme de protecție. Aceasta implicit conduce la riscuri suplimentare pentru copil, drepturile căruia nu pot fi protejate de bune în mod legal.

Examinarea aspectelor ce țin de antrenarea de către persoanele în etate a copiilor la muncă nu indică discrepanțe semnificative între situația copiilor în GMG cu migranți și cele fără.

Copiii în Republica Moldova tradițional sunt atrași în mai multe activități în gospodărie, la lucrări agricole etc. Procentul antrenării copiilor la lucru în gospodărie sau lucrări agricole din GMG cu migranți este un pic mai scăzut decât procentul pentru activitățile respective din GMG fără migranți, respectiv 38,4% și 23,3% față de 40,5% și 24,2%. Foarte rar (3% din gospodării) se întâmplă ca copiii să fie antrenați în munci generatoare de venituri.

Ceea ce se referă la actele de violență față de copii (strigăte, aplicarea pedepsei, inclusiv fizice) GMG cu migranți arată o atitudine mai tolerantă față de copii decât în GMG fără migranți.

Deși diferențele dintre GMG cu migranți și cele fără migranți în aspecte ce țin de antrenarea copiilor în muncă sau aplicarea actelor de violență nu sunt prea evidente, conchidem totuși că, în GMG cu migranți persoanele în etate, fie din experiența de viață de care dispun, fie din milă pentru copiii, care sunt stresați de lipsa părinților, au o atitudine mai blândă și mai tolerantă față de copii.

Tabelul 8. Frecvența antrenării copiilor în muncă, violența față de copii

Suma răspunsurilor „foarte des” și „des”		GMG cu migranți	GMG fără migranți
Munca copilului	copiii să fie antrenați în lucrări în cadrul gospodăriei	38.4%	40.5%
	copiii să fie antrenați în lucrări agricole	23.3%	24.2%
	copiii să fie antrenați în careva lucrări pentru o plată/salariu	3.1%	3.3%
Acte violente față de copii	copiii să fie muștrați	15.4%	13.1%
	să se strige la copii	10.2%	13.3%
	copiii să fie pedepsiți (fără bătaie)	9.0%	9.6%
	copiii să fie pedepsiți fizic	1.0%	1.9%
	copiii să se plângă cu privire la viața școlară și relațiile cu colegii	4.1%	3.7%

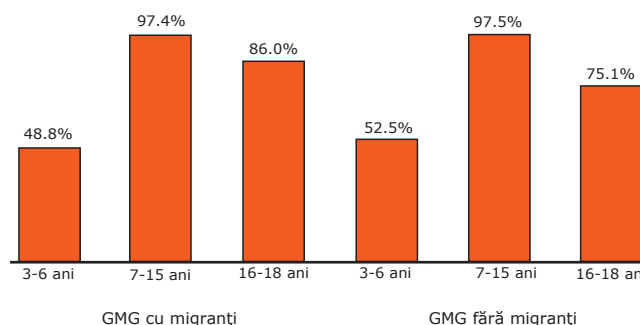
Datele cercetării denotă că emigrarea părinților aparent nu afectează grav școlarizarea copiilor. În GMG afectate de migrație 48,8% dintre copiii de vârstă 3–6 ani frecventează grădinița. În grupul de control acest procent este unul mai mare – 52,5%.

În cazul copiilor de 7–15 ani (vârstă școlară) indicatorul este practic același pentru ambele sub-eșantioane – 97,4% față de 97,5%.

Și doar în cazul copiilor de 16–18 ani (ciclul liceal) se constată diferențe semnificative în favoarea GMG cu membri migranți. În aceste gospodării 86% din copii de vârstă respectivă continuă studiile, pe când în GMG neafectate de migrație antrenați în procesul educațional sunt doar 75,1% din copiii de vârstă respectivă.

Aceste date reconfirmă rezultatele altor studii potrivit cărora în familiile migranților sunt determinate prioritare studiile avansate sau superioare pentru copii – ca măsură de siguranță și de competitivitate a acestora pentru viitor.

Figura 6. Antrenarea copiilor la studii

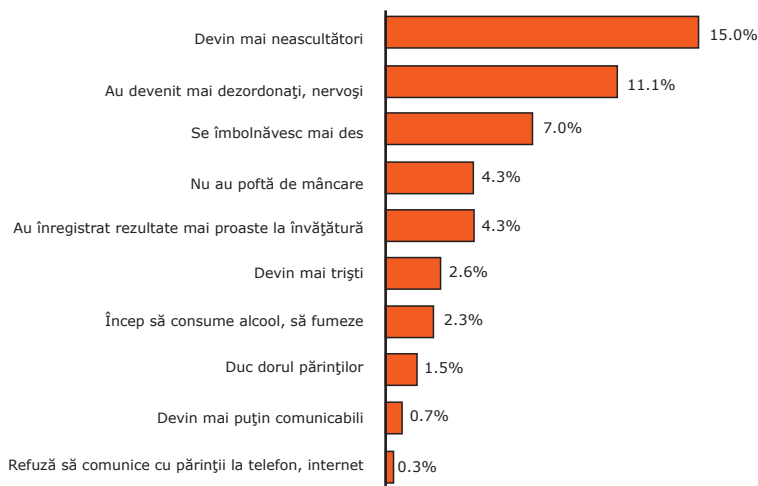
Absenteismul școlar

În ambele sub-eșantioane cercetate media de zile lipsite de la ore a unui copil este în jur de o oră. În GMG afectate de migrație 64,7% copii nu au lipsit niciodată de la ore în ultima lună. În GMG neafectate de migrație acest procent este asemănător – 64,1%.

Majoritatea copiilor nu au (sau nu exteriorizează) reacții foarte dureroase la plecarea părinților, conform celor declarate de îngrijitorii vârstnici. De exemplu, doar 15% din persoanele în etate din GMG afectate de migrație au remarcat că după plecarea părinților copiii devin mai neascultători. Doar 11,1% au menționat că copiii au devenit mai dezordonați și nervoși. În 7% din cazuri s-a remarcat că în lipsa părinților copiii se îmbolnăvesc mai des.

Figura 7. Reacția copiilor la plecarea părinților

Ținem să menționăm că datele de mai sus reflectă percepția persoanelor în vârstă, unde copiii nu au fost intervievați. Din cauza că generația vârstnică nu pune accent pe aspectele psiho-emoționale, acestea au fost neglijate. Alte studii făcute în domeniu arată că migrația afectează negativ copii care rămân fără un părinte, mai ales fără mamă, sau fără ambii, în plan emoțional, unde deseori aceștia nu sunt suficient protejați sau supervizați neadecvat. Copiii rămași în urma migrației se simt abandonați, se

acomodează greu la structura nouă a rolurilor în familie după plecarea părintelui / părinților, sunt cel mai des stresați, pierd încrederea în forțele proprii și sunt vulnerabili în fața abuzului și violenței (UNICEF 2008).

Alte studii în domeniu au sugerat că reacțiile copiilor la plecarea părinților pot fi foarte profunde și dureroase, copiii devenind izolați, sunt în stări depresive, înregistrează rezultate școlare mai proaste (vezi N. Vlădicescu, V. Cantarji, I. Jigău, 2008).

Deși prezența bunelor în GMG cu migranți amortizează efectele migrației asupra situației copiilor, inclusiv și în plan sentimental, cercetarea calitativă realizată de HelpAge Internațional a pus în evidență și cazuri de altă natură.

Studiul de caz 1

Andrei,

un băiat de 15 ani, acum 6 ani a rămas să locuiască împreună cu bunica sa de 68 de ani – Maria, după ce părinții lui au divorțat și au plecat la lucru peste hotare. De ceva timp Andrei a devenit agresiv, grosolan, fumează și face abuz de alcool, nu frecventează lecțiile. În mare măsură comportamentul lui este influențat de gașca de stradă, care îl domină. Când bunica Maria încearcă să-i dea un sfat, băiatul răspunde agresiv: „N-ai ce mă învăța, sunt destul de mare”; în cazul când merge la școală să discute cu profesorii: „Nu te amesteca în treburile mele. Nu ai dreptul să mă controlezi.”; când părinții trimit bani bunicii, băiatul ia toți banii: „Mama mie îmi trimite bani, nu te amesteca”.

Bunica, dirigintele de clasă și voluntarii încearcă să discute cu Andrei, sperând mult că băiatul va reacționa și se va schimba spre bine. Profesorii spun că Andrei era un tânăr activ, învăța bine și era descurcăreț. Dar lipsa părinților în perioada provocărilor adolescenței s-a adeverit a fi grea pentru el.

Orașul Orhei

Studiul de caz 2

Gheorghe,

un adolescent de 16 ani a rămas pe seama bunelor săi Teodora (59 ani) și Boris (64 ani), care îl îngrijesc și îl educă după ce mama sa a plecat de 4 ani în Italia, și s-a recăsătorit cu un cetățean italian. Gheorghe este un elev excelent, nu face probleme bunelor și are un comportament decent. Doar că este foarte afectat de lipsa mamei. Băiatul se simte nedorit și singur. S-a destăinuit profesoarei că bunei au grijă ca el să mănânce la timp, să-și facă temele, dar nu mai mult. Duce lipsă de comunicare și un dor nespus după mama sa. „Am de toate, dar nu trebuiesc la nimeni”, se destăinue Gheorghe, „...bunei măcar nu-mi spun pe nume, îmi zic „băiatu”, și nici nu am cu cine vorbi. Sunt un străin”.

În vara anului 2010 Gheorghe a fost în vacanță la mama în Italia. Dacă până atunci spera să rămână cu mama sa, după călătorie a înțeles că mama își face o altă familie și noul ei soț nu prea dorește să-l accepte pe băiat drept membru al acesteia.

Deși Gheorghe are situație financiară destul de bună, și mama din Italia îi trimite bani, tânărul, la vârsta sa aproape matură este grav afectat de lipsa părinților, lipsa de afecțiune și de comunicare. În proiectul dat, voluntarii încearcă să-l încadreze cât de mult posibil în activitățile demonstrative și să-i acorde atenție, pentru a-și recăpăta încrederea în sine și încrederea în oameni.

Orașul Orhei

7. Sănătatea și accesul la serviciile medicale

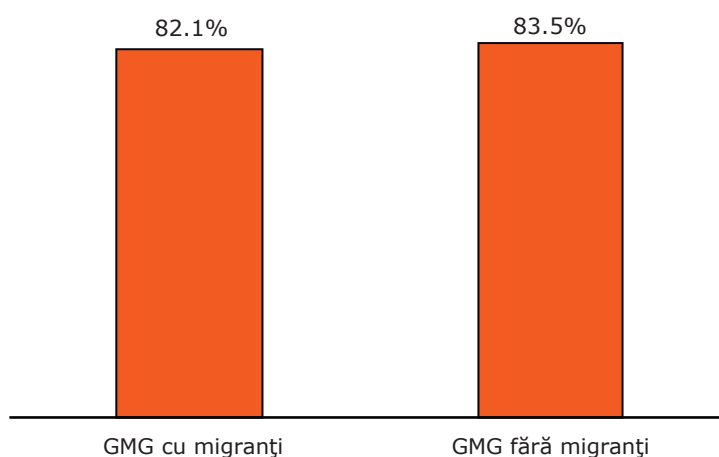
Potrivit datelor statistice, în Republica Moldova persoanele în vârstă reprezintă unul din cele mai numeroase grupuri sociale ale populației – 14% din totalul populației – fapt care are o importanță deosebită când se examinează și se elaborează reglementări și politici în privința ocrotirii sănătății persoanelor în etate. Necesitatea acestei categorii de persoane de servicii medicale este foarte înaltă și depinde în mod obiectiv de starea sănătății lor – în special, la o vârstă înaintată.

Datele prezentului studiu confirmă rata foarte înaltă de incidență a bolilor cronice în rândul persoanelor în etate. Opt din zece persoane intervievate au menționat că suferă de cel puțin o boală cronică.

Cele mai frecvente afecțiuni cronice specificate sunt bolile aparatului cardiovascular și cele osteoarticulare, boli ale aparatului digestiv și ale sistemului nervos.

Diferențe specifice privind incidența bolilor cronice între cele două grupe cercetate pe motiv de migrație nu pot fi menționate, deoarece persoanele în etate nu au fost implicate nemijlocit în procesul migrațional, iar activitățile suplimentare în familie, în legătură cu preluarea funcțiilor persoanelor plecate, se reflectă asupra stării generale a sănătății sau complică bolile cronice în dezvoltare.

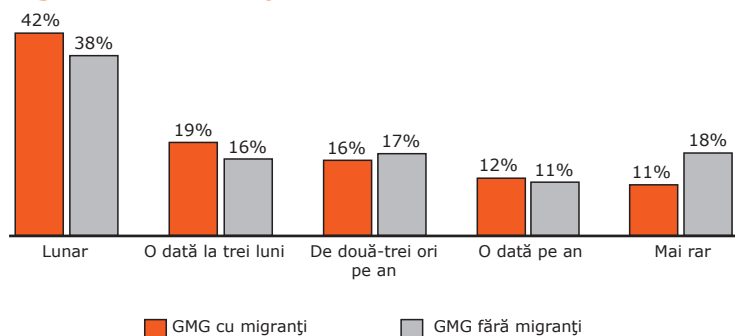
Figura 8. Incidența bolilor cronice în rândul persoanelor în etate

Persoanele vârstnice intervievate apreciază sănătatea proprie drept una rea în 44,7% cazuri din GMG care beneficiază de remitențe și în 51,2% în cazul celor care nu beneficiază. Aprecierea de către ei a sănătății copiilor invers, este una preponderent bună. Astfel, starea de sănătate a copiilor a fost apreciată ca bună și foarte bună în circa 80,0%, atunci când propria sănătate drept foarte bună a fost apreciată doar 11%–13% din cazuri.

Tabelul 9. Aprecierea stării de sănătate

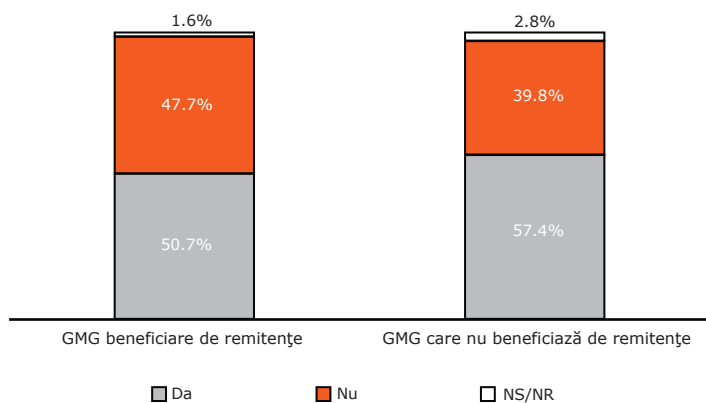
		GMG beneficiară de remitențe	GMG care nu beneficiază de remitențe
A persoanei în etate	Foarte bună + bună	13.4%	10.7%
	Nici bună, nici rea	41.5%	38.1%
	Foarte rea + rea	44.7%	51.2%
	NȘ/NR	.4%	
A copiilor din GMG	Foarte bună + bună	85.3%	81.6%
	Nici bună, nici rea	12.3%	14.6%
	Foarte rea + rea	1.9%	3.5%
	NȘ/NR	.6%	.3%

Figura 9. Frecvența contactării sistemului medical

Dat fiind incidența înaltă a maladiilor cronice în rândul populației în etate, constatăm și o regularitate în frecventarea instituțiilor medicale, 42% din respondenți din GMG cu migranți și 38% din GMG fără migranți vizitează un medic lunar sau o dată la trei luni – 19% și respectiv 16% .

din gospodăriile fără migranți se adresează mai rar la instituțiile medicale. În rândul lor 18% frecventează un medic mai rar decât o dată în an, comparativ cu doar 11% în celălalt grup. Deși diferențele nu sunt mari și persoanele în etate sunt incluse automat în sistemul asigurărilor medicale obligatorii, totuși remitențele sporesc puțin frecvența accesării serviciilor medicale.

Comparația între sub-eșantioane relevă faptul că persoanele în etate

Figura 10. Incidența situațiilor de incapacitate de procurare a medicamentelor prescrise

În ultimele 12 luni au fost situații când Dvs. sau cineva din familia Dvs. nu a putut să-și permită să cumpere medicamentele prescrise/necesare?

Constatăm că recepționarea de remitențe într-o anumită măsură facilitează procurarea medicamentelor, deși părți largi ale populației rămân în incapacitatea de a procura volumul necesar de medicamente. Fiecare a doua persoană în etate (50,7%) din GMG care beneficiază de remitențe a afirmat că în ultimele 12 luni au avut situații în gospodărie în care nu și-au putut permite procurarea medicamentelor prescrise. În GMG care nu beneficiază de remitențe acest procent este și mai mare – 58,4%.

În mod similar a fost măsurată și accesarea serviciilor medicale. Datele indică câteva constatări principale:

- Ca și în cazul capacității de procurare a medicamentelor, recepționarea de remitențe sporește accesibilitatea serviciilor medicale. În cazul GMG care recepționează remitențe cota celor ce nu au raportat situații în care n-au putut accesa anumite servicii medicale la necesitate în ultimele 3 luni este cu circa 10 % mai mică;
- Persoanele în etate sunt categoria cea mai vulnerabilă din perspectiva accesului la servicii medicale, 43,2% din persoanele în etate din GMG care beneficiază de remitențe și 51,1% din cele care nu beneficiază au raportat situații când n-a fost posibilă accesarea în ultimele 3 luni;
- GMG care se consideră a fi lipsite de astfel de riscuri sunt în minoritate numerică, doar 21,2% din GMG beneficiare de remitențe și 15,7% din grupul de control.

Tabelul 10. Incidența situațiilor când n-a fost posibilă accesarea serviciilor medicale la necesitate

	<i>GMG care beneficiază de remitențe</i>	<i>GMG care nu beneficiază de remitențe</i>
Da, mi s-a întâmplat mie	43.2%	51.1%
Da, s-a întâmplat cu alt membru al familiei	11.4%	15.8%
Da, s-a întâmplat cu un copil /copii	3.0%	2.0%
Nu, dar se poate întâmpla curând	28.1%	24.3%
Nu, și nici nu se poate întâmpla	21.2%	15.7%

Sărăcia și neglijența față de propria sănătate sunt barierele principale în accesarea serviciilor medicale în volumul necesar.

Drept cauză de evitare privind apelarea la serviciile medicale necesare respondenții au invocat lipsa banilor pentru transport în 55,5% în cazul GMG recepționare de remitențe și 59,2% – în grupul de control.

Atitudinea neglijentă față de propria sănătate rezultă din motivările răspunsurilor reprezentanților din cele două categorii de GMG, care considerau că situația nu era gravă, respectiv în 32,7% și în 26,6% din cazuri, sau că nu au dispus de timp necesar pentru aceasta în 18,0% și în 15,7% din cazuri.

Tabelul 11. Cauzele situațiilor când nu s-au accesat serviciile medicale

	<i>GMG care beneficiază de remitențe</i>	<i>GMG care nu beneficiază de remitențe</i>
Lipsă de resurse financiare	55.5%	59.2%
Problema nu era gravă	32.7%	26.6%
Nu am avut timp	18.0%	15.7%
Nu am încredere în doctori	9.6%	7.1%
Nu am avut cu cine lăsa copiii	5.9%	3.0%
Nu am putut lăsa casa/gospodăria	5.5%	3.8%
Nu dispun de poliță de asigurare medicală	1.8%	3.0%
Îmi este frică de doctori	1.5%	3.3%
Altceva	3.0%	7.3%
NȘ/NR	0.7%	0.8%

Studiul denotă că majoritatea persoanelor în vârstă și a copiilor nu au beneficiat de odihnă sanatorială. Doar una din zece persoane în etate din GMG incluse în studiu în ultimii cinci ani a mers la un sanatoriu. În cazul copiilor indicatorul este și mai mic, doar 3-4% din copii.

Surprinzător de mic este impactul remitențelor asupra acestui aspect. Putem deduce că infrastructura sanatorială din Moldova nu poate asigura acest serviciu pentru un număr mai mare de persoane, dar și faptul că costurile pentru un asemenea tratament sunt mult prea

înalte în raport cu capacitățile financiare ale populației și, posibil, în raport cu calitatea serviciilor oferite. Nu este de neglijat și necunoașterea de către persoanele în etate a serviciilor oferite acestor categorii de persoane de către MMPSF și MS.

Tabelul 12. Populația care a beneficiat în ultimii 5 ani de tratament balneo-sanatorial

		GMG beneficiază de remitențe	GMG care nu beneficiază de remitențe
A persoanei în etate	niciodată	90.3%	91.3%
	o singură dată	8.0%	7.3%
	de două ori și mai des	1.7%	1.5%
A copiilor	niciodată	95.9%	97.0%
	o singură dată	2.8%	1.8%
	de două ori și mai des	1.4%	1.4%

Studiul de caz 3

Claudiu

locuiește de 4 ani cu bunica Elena. Deși frecventează școala și încearcă să se comporte bine între colegi și profesori, băiatul duce un mod de viață de stradă. Gașca l-a determinat să utilizeze droguri și chiar să le comercializeze. Tânărul a avut deja conflicte cu poliția și se află sub supraveghere. Mulți prieteni, vecini, colegi îl ignoră pentru a nu avea probleme și a nu fi influențați negativ de Claudiu. Ambii părinți sunt plecați peste hotare, tatăl în Rusia și mama în Grecia. Dacă cu mama mai ține legătura telefonic și primește bani câteodată, atunci tatăl, care este alcoolic, nu contactează deloc cu fiul său.

Bunica a obosit mult de problemele pe care i le creează nepotul și a pierdut orice speranță de a-l readuce la un mod de viață sănătos. Când este chemată la poliție, în legătură cu gafele pe care le face Claudiu, bunica refuză să meargă, și în locul ei merge diriginta de clasă.

Bunica se plânge pe nepot și consideră că acesta este de vină pentru durerile ei de inimă permanente și stare de stres.

Orașul Orhei

8. Relații interpersonale

Procesele migraționale prin remitențe favorizează situația economică a familiilor cu multe generații. Din punctul de vedere al beneficiilor financiare și materiale GMG cu membrii familiei plecați la lucru peste hotare dispun de un șir de priorități față de gospodăriile fără migranți. Impactul pozitiv al migrației din punct de vedere financiar a servit ca obiect pentru mai multe cercetări efectuate de Fondul Monetar Internațional, Banca Mondială, Organizația Internațională pentru Migrație, Organizația Internațională a Muncii etc.

Mai puțin este studiat impactul migrației asupra relațiilor interpersonale ale membrilor familiei, în special în GMG care au membri plecați la lucru peste hotare, la fel asupra modului în care acestea pot avea impact asupra solidarității între generații, și in(ex)cluziunii sociale ale persoanelor în etate.

Pentru a examina acest aspect, în cadrul studiului pentru ambele sub-eșantioane cuprinse în cercetare au fost propuse mai multe întrebări ce vizează relațiile interpersonale între membrii familiei, inclusiv în coraport cu copiii, relațiile cu vecinii, aprecierea stării de depri-mare sau de neputință etc.

Rezultatele prezentei cercetări indică că în GMG în care sunt migranți și care dispun de remitențe, relațiile interpersonale sunt mai sigure. Astfel, în aceste familii certurile între soți se întâmplă mai rar decât în cazul familiilor în care nu sunt migranți. Certurile dese între soț/soție în familiile cu migranți sunt aproape de două ori mai rare față de familiile fără migranți (5,1% față de 10,0%). În general, indiferent de cine este implicat în ceartă (doar soții – părinții cu copiii) în familiile cu migranți se ceartă mai rar (30,6%) decât în familiile în care nu sunt migranți (20,0%).

Mai rar se întâmplă și certuri cu copii în familiile cu migranți (4,1%) față de acest indicator în GMG fără migranți (13,3%). Deși chestionarele nu conțineau întrebări referitor la motivul certurilor, putem deduce, totuși, că atenuarea situației materiale într-un fel reduce și din tensiunea relațiilor familiale. Un alt motiv ar fi, că în lipsa părinților, părintele rămas acasă sau persoanele în etate care au grijă de copii sunt mai indulgenți față de comportamentul copiilor. În corelare cu datele analizate în capitolele precedente observăm că comportamentul copiilor în familiile cu părinții plecați peste hotare s-a schimbat. Deși în percepția persoanelor care au rămas să îngrijească de copii, în legătură cu migrarea părinților, copii au devenit mai neascultători (15,0%), au devenit mai dezordonți și mai nervoși (11,1%), persoanele în vârstă sunt mai puțin dispuse să certe copiii și tolerează comportamentul lor, deoarece înțeleg că aceștia din urmă suferă psihologic în lipsa părinților.

Datele cercetării indică că în raport cu alte rude, reprezentanții GMG cu membri migranți, la fel sunt mai toleranți în relații decât cei din cadrul GMG care nu au migranți. Certurile dese cu rudele au loc în 1,8% cazuri în familiile cu migranți față de 3,3% în familiile fără migranți.

Remarcăm însă că în relațiile interpersonale cu vecinii reprezentanții GMG cu membri migranți sunt mai puțin toleranți decât reprezentanții GMG fără migranți, certându-se des cu vecinii, aproape de două ori mai mult (2,1% față de 1,1%).

Gradul sporit de toleranță față de rude și față de membrii familiei în cadrul GMG cu migranți sunt într-o anumită măsură explicate de dependență reciprocă între membrii acestor familii, care rezultă din împărțirea obligațiunilor în cadrul familiei, dar și din asigurarea unui grad sporit de securitate, ca beneficiu ce rezultă din această interdependență.

Analiza comparată a datelor sub-eșantioanelor cercetate vizând gradul de deprimare a persoanelor și îngrijorarea lor de viitor la fel indică anumite aspecte favorabile pentru GMG cu migranți.

Multitudinea obligațiilor și responsabilităților asumate de persoanele în etate din GMG cu migranți, povara fizică și psihologică suplimentară conduce la un grad înalt de deprimare și neputință a acestora. Astfel, foarte des și des, sunt în stare de deprimare și neputință 37,5% din reprezentanții ai GMG cu migranți, gradul de deprimare fiind mai înalt la bărbați (40,6%), decât la femei (38,5%), lucru ce poate fi explicat de acceptarea responsabilităților și funcțiilor improprii sau necunoscute mai înainte de bărbații din GMG cu migranți.

Tabelul 13. Senzația de deprimare la persoanele în etate

<i>Cât de des în familia Dvs. v-ați simțit deprimat și neputincios</i>		<i>Foarte des</i>	<i>Des</i>	<i>Rar</i>	<i>Foarte rar</i>	<i>NȘ/NR</i>
GMG afectate de migrație						
Recepționarea de remitențe:	primește remitențe	8.3%	29.2%	30.6%	28.2%	3.7%
	nu primește remitențe	12.4%	35.1%	24.7%	25.8%	2.1%
Numărul de persoane în etate:	o persoană în etate	9.4%	30.0%	29.7%	27.4%	3.5%
	două persoane în etate	8.2%	29.5%	30.1%	28.4%	3.8%
Sexul respondentului:	masculin	5.9%	34.7%	27.1%	27.1%	5.1%
	feminin	9.8%	28.7%	30.5%	27.8%	3.3%
GMG neafectate de migrație						
Recepționarea de remitențe:	primește remitențe	3.3%	36.7%	23.3%	26.7%	10.0%
	nu primește remitențe	11.1%	29.9%	25.7%	30.3%	3.0%
Numărul de persoane în etate:	o persoană în etate	11.0%	30.2%	25.3%	29.0%	4.4%
	două persoane în etate	9.5%	29.8%	25.6%	32.1%	3.0%
Sexul respondentului:	masculin	7.6%	32.1%	18.3%	36.6%	5.3%
	feminin	11.4%	29.5%	27.4%	28.0%	3.7%

În același timp studiul arată că în cadrul GMG fără migranți gradul de deprimare este mai mare decât în GMG cu migranți și constituie 40,0%, fiind aproape egal la bărbați și la femei (39,7% față de 40,9%).

Reprezentanții GMG cu migranți, având un grad destul de înalt de deprimare, se arată îngrijorați și referitor la viitor (foarte des și des) în 60,7% de cazuri. Acest indicator este și mai mare la reprezentanții la GMG fără migranți care sunt îngrijorați referitor la viitor în 76,7% de cazuri. Pentru ambele sub-eșantioane examinate un grad sporit de îngrijorare pentru viitor (des și foarte des) au exprimat femeile (62,8% și 61,1%) față de bărbați (respectiv, 49,2% față de 58,0%).

Tabelul 14. Percepția viitorului în GMG

Cât de des în familie v-ați îngrijorat referitor la viitor		Foarte des	Des	Rar	Foarte rar	NȘ/NR
GMG AFECTATE DE MIGRAȚIE						
Recepționarea de remitențe:	Primește remitențe	19.7%	41.0%	14.8%	21.3%	3.2%
	Nu primește remitențe	22.7%	37.1%	12.4%	26.8%	1.0%
	3 copii și mai mulți	32.1%	42.0%	7.4%	17.3%	1.2%
Numărul de persoane în etate:	O persoană în etate	20.1%	41.2%	13.6%	22.0%	3.0%
	Două persoane în etate	19.7%	37.7%	17.5%	23.0%	2.2%
Sexul respondentului:	Masculin	17.8%	31.4%	14.4%	31.4%	5.1%
	Feminin	20.5%	42.3%	14.8%	20.1%	2.2%
GMG NEAFECTATE DE MIGRAȚIE						
Recepționarea de remitențe:	Primește remitențe	23.3%	53.3%	3.3%	13.3%	6.7%
	Nu primește remitențe	18.4%	41.5%	15.3%	21.9%	2.9%
	3 copii și mai mulți	24.2%	42.1%	10.5%	20.0%	3.2%
Numărul de persoane în etate:	O persoană în etate	17.6%	45.0%	13.8%	20.6%	3.0%
	Două persoane în etate	21.4%	33.9%	16.7%	24.4%	3.6%
Sexul respondentului:	Masculin	16.8%	41.2%	13.0%	23.7%	5.3%
	Feminin	19.2%	42.0%	15.1%	21.1%	2.6%

Studiul de caz 4

Bunelul Serafim

La cei 67 de ani ai săi, văduv, locuiește cu nepoții Arcadie de 16 ani și Alina de 15 ani. Părinții copiilor după divorț au plecat la lucru în Italia și Rusia, iar copiii de 8 ani și de 7 ani au fost lăsați pe seama bunelilor. De atunci bunelii îngrijeau de copii, care cu cât mai mari creșteau cu atât mai capricioși și neascultători deveneau. Acum un an bunica a decedat. Copiii care se consideră independenți și maturi nu mai găsesc de cuviință să se mai consulte cu Serafim. Bunelul nu știe niciodată unde sunt plecați copiii, la cine și când se întorc. Nepoții au uitat ce înseamnă să pregătești temele pe acasă, iar fiind muștrați la telefon de mamă, nu-și schimbă comportamentul. În plus, banii primiți de la părinți îi cheltuie după placul lor, iar bunelul este nevoit să-i hrănească și să-i îmbrace din pensia sa modestă. Bunelul Serafim se simte deprimat și indignat că a pierdut respectul nepoților, recunoștința lor pentru faptul că i-a crescut și mai ales pentru faptul că nu mai face parte din viața lor. El spune „Am fost secretar al sovietului sătesc și mă ascultau oameni maturi din tot satul, oare sunt atât de neputincios că proprii nepoți nu mă ascultă?”

Raionul Leova, satul Cazangic

9. Viața culturală, asocieri

Recrearea, ca produs al culturii și educației caracterizează gradul de dezvoltare socio-economică a societății. Ansamblul de activități cărora persoana poate să se dedice în timpul liber o pot ajuta pentru a se reface, a se odihni, a se distra sau pentru a se informa și a se instrui/sau continua formarea, după ce și-a îndeplinit obligațiunile familiale. Accesul limitat sau posibilitățile reduse de a petrece timpul liber conduc la o vulnerabilitate sporită a populației.

Datele cercetării privind viața culturală, accesul la produse literare și mass media a persoanelor în etate din cadrul GMG denotă posibilitățile reduse ale persoanelor de a beneficia de acestea.

Tabelul 15. Consumul produselor media și culturale

<i>GMG cu migranți</i>	<i>Zilnic</i>	<i>De câteva ori pe săptămână</i>	<i>De câteva ori pe lună</i>	<i>O dată pe lună sau mai rar</i>	<i>Deloc în ultimele 3 luni</i>
Citiți ziare	8.6%	14.4%	15.6%	9.3%	52.2%
Ascultați radioul	47.5%	21.5%	5.1%	2.6%	23.3%
Priviți TV	73.2%	13.7%	3.8%	2.3%	7.1%
Citiți cărți	4.8%	5.6%	7.0%	9.1%	73.5%
Mergeți la teatru/cinema	-	-	.2%	2.4%	97.5%
Mergeți la concerte	-	-	.9%	3.2%	95.9%
Frecvențați slujbe bisericești	3.0%	10.8%	35.4%	25.9%	24.9%
GMG fără migranți					
Citiți ziare	8.4%	14.7%	14.5%	9.7%	52.7%
Ascultați radioul	45.8%	18.5%	5.4%	4.8%	25.5%
Priviți TV	64.6%	15.9%	5.8%	2.0%	11.7%
Citiți cărți	7.4%	4.0%	8.6%	9.5%	70.6%
Mergeți la teatru/cinema	-	-	.7%	2.3%	97.0%
Mergeți la concerte	-	-	-	4.5%	95.6%
Frecvențați slujbe bisericești	3.4%	10.1%	32.4%	25.2%	29.0%

Alarmant este procentul persoanelor în vârstă care nu au citit deloc ziare în ultimele trei luni – 50%, iar peste 70% din persoanele în etate din GMG intervievate nu citesc literatură artistică.

Vizitarea unui teatru sau cinematograful este un eveniment destul de rar în viața unui vârstnic. Evident, lipsa acestor instituții culturale în mediul rural în mare măsură explică accesul redus al persoanelor în etate la aceste instituții culturale – 97,5% au răspuns că nu au fost la teatru sau cinema în ultimele trei luni.

De remarcat că discrepanțe semnificative referitor la consumul media și produse culturale în GMG pe motiv de migrație nu se observă.

Potrivit cercetării sursele principale de informație pentru persoanele în etate din GMG sunt televiziunea și radioul, discrepanțele în acest sens fiind ne semnificative – 73,2% și 47,5% în GMG cu migranți față de 64,6% și 45,8% din GMG fără migranți. Lectura ziarelor, ca sursă mai diversificată de informație, este mult mai puțin utilizată, fiind aproape egală – circa 8% în ambele grupuri.

Datele cercetării denotă că populația în etate este foarte puțin implicată în activități non-guvernamentale, pe de o parte, pe de altă parte, se pare că migrația membrilor gospodăriei face ca persoanele în etate și mai puțin să se implice în activitatea non-guvernamentală. Doar 0,8% de persoane în etate din GMG afectate de migrație și 2% din cele neafectate de migrație la momentul interviului participă la activitățile din cadrul unui/unor ONG.

Tabelul 16. Activitatea socială a persoanelor în vârstă

Dvs. sunteți membru al unei organizații neguvernamentale?		Da	Nu
GMG cu migranți			
Recepționarea de remitențe:	primește remitențe	1.0%	99.0%
	nu primește remitențe		100.0%
Numărul de persoane în etate:	o persoană în etate	0.9%	99.1%
	două persoane în etate	0.5%	99.5%
Sexul respondentului:	masculin	0.8%	99.2%
	feminin	0.8%	99.2%
GMG fără migranți			
Recepționarea de remitențe:	primește remitențe	6.7%	93.3%
	nu primește remitențe	1.8%	98.2%
Numărul de persoane în etate:	o persoană în etate	2.3%	97.7%
	două persoane în etate	1.2%	98.8%
Sexul respondentului:	masculin	-	100.0%
	feminin	2.6%	97.4%

Putem constata că accesul limitat la diferite tipuri de activități socio-culturale reduce șansele și oportunitățile persoanelor în etate la dezvoltarea personală (autoapreciere), la educație, cultură, comunicare, muncă etc., precum și reduce drepturile participative ale acestor persoane. Aceasta, la rândul său, conduce la neimplicarea lor în viața socială și la neîncrederea în activitatea instituțiilor publice.

Din alt punct de vedere, lipsa interesului persoanelor în etate față de viața publică, pe de o parte, și indiferența autorităților publice centrale sau locale privind antrenarea mai activă a acestor persoane în viața publică, inevitabil conduce la o ruptură între aceste persoane și autorități.

10. Concluzii și recomandări

Concluzii

- Percepția subiectivă a stării financiare a GMG este una predominant „săracă”. Deși remitențele implică o anumită ameliorare a situației, caracterizările stării financiare ca fiind deficitare predomină și în rândul GMG beneficiare de remitențe.
- Pensiile rămân a fi sursa cea mai importantă de venituri monetare a GMG și depășesc ca importanță remitențele, constituind aproape o treime din totalul cheltuielilor.
- Remitențele sporesc gradul de dependență economică a GMG. Dacă recalculăm structura veniturilor GMG prin excluderea remitențelor, constatăm că în gospodăriile care beneficiază de remitențe activitatea economică (munca salarizată, de zilier) are o pondere mai mică în totalul cheltuielilor.
- Cheltuielile medii lunare ale unei GMG care nu beneficiază de remitențe sunt cu 7,6% mai mici față de cheltuielile unei GMG care beneficiază de remitențe. Aceasta ar fi dimensiunea remitențelor în suplinirea consumului. Menționăm însă că diferența ce rezultă din cercetarea dată nu corelează și este mai mică față de datele generale pe țară, constatate de alte studii.
- Structura cheltuielilor GMG indică prioritatea cheltuielilor pentru alimentație, lucru caracteristic populațiilor sărace. Această caracteristică nu este combătută nici de remitențe, structura consumului fiind una relativ similară între grupuri și foarte apropiată cu structura populației în total pe țară.
- Remitențele nu înlătură complet insecuritatea alimentară a GMG. În 10,7% gospodării care beneficiază de remitențe au raportat cazuri când membrii familiei s-au culcat flămânzi neavând produse alimentare, față de 13,3% din GMG care nu beneficiază de remitențe.
- Recepționarea de remitențe în GMG într-o anumită măsură reduce nivelul de depri-mare și neîncredere în viitor al persoanelor în etate față de persoanele în etate din gospodăriile care nu beneficiază de remitențe.
- Cercetarea a evidențiat rolul extrem de important al persoanelor în etate în educarea copiilor, părinții cărora au plecat peste hotare. Ele sunt implicate în 91,1% de cazuri când au plecat ambii părinți și în 48,2% din cazuri când a plecat o singură persoană.
- Persoanele în etate la suplinirea atribuțiilor părinților plecați peste hotare preiau întreaga sarcină de responsabilități de ordin material, educațional, toate aspectele ce țin de viața și activitatea copilului.
- Pe de altă parte, studiul constată numărul înalt al GMG în care sunt bune, dar în care nimeni nu este preocupat în mod special de educația și creșterea copilului. Lipsa susținerii din partea adulților se resimte în mod special în aspectele ce țin de educația școlară a copilului, ajutor în măsurile de igienă, măsuri ce țin de ocrotirea sănătății.

- Studiul denotă practica destul de frecventă de antrenare a copiilor în muncă, dar și aplicarea violenței la copiii din GMG.
- În GMG remitențele facilitează accesul copiilor la studii post-gimnaziale, și, se prezumă, la cele superioare.
- Migrația părinților produce efecte nedorite în comportamentul, starea psiho-emoțională cum ar fi: nervozitate (15,0%), copiii devin neascultători (11,1%), mai bolnăvicioși 7,0%) etc.
- Aprecierea de către persoanele în etate din GMG a propriei sănătăți este preponderent negativă, pe când aprecierea de către acestea a sănătății copiilor – pozitivă.
- Recepționarea de remitențe în GMG într-o anumită măsură facilitează pentru persoanele în etate procurarea medicamentelor, accesibilitatea la serviciile medicale, deși situația lor în ansamblu în acest sens este precară. 43,2% din persoanele în etate din GMG care beneficiază de remitențe și 51,1% din cele care nu beneficiază au raportat situații de imposibilitate a accesării medicamentelor și serviciilor medicale în ultimele 3 luni;
- Studiul denotă că implicarea părinților în procesele migraționale conduce în GMG la o redistribuire cardinală a obligațiunilor și responsabilităților ce țin de educația copiilor spre bune. Ultimii, în legătură cu responsabilitățile suplimentare, sunt supuși unor presiuni crescânde de ordin fizic, psihologic și moral.

Recomandări

- Din prisma reducerii viitoare a volumului de remitențe și a timpului cât acestea vor fi recepționate,
- Necesită o abordare specială problema dependenței economice și psihologice generată de remitențe, astfel încât să fie create mecanisme de amortizare a vulnerabilității acestor gospodării în cazul în care fluxul de remitențe se va diminua sau stopa.
- Pe de altă parte, devin necesare acțiuni și programe îndreptate spre „recuperarea” mai intensă a migranților prin crearea locurilor de muncă la baștină, în special, pentru tineri și în mediul rural. Acest lucru ar influența în mod direct viitoarea ocupare a tinerilor, cu impact direct asupra diminuării dependenței economice a GMG beneficiare de remitențe.
- Persoanele în etate și copiii rămași în grija lor constituie un grup specific, vulnerabil, în mare măsură expus excluziunii sociale care necesită programe speciale de asistență și consiliere psihologică, socială, juridică și educațională, menite să amortizeze efectele negative ale educației copiilor rămași fără îngrijirea părintească în urma migrației.
- Necesită o informatizare și explicare suplimentară determinarea raportului juridic între bune și copiii rămași în îngrijire, conștientizarea necesității de perfectare a

tutelei și curatelei asupra copiilor rămași în legătură cu emigrarea părinților, pentru sporirea gradului de protecție legală a acestor copii.

- Prezența bunelor în gospodăriile afectate de migrație nu trebuie să constituie un argument împotriva promovării diferitelor acțiuni de asistență a copiilor cu părinți migranți;
- Pe de altă parte, persoanele în etate din GMG urmează să fie asistate, sprijinite și motivate în implicarea mai activă în procesul educațional al copiilor, a deprinderilor de viață, respectarea modelului comportamental etc.
- Infrastructura de odihnă și practica de acordare a posibilităților de odihnă sanatorială necesită reformare și revedere în vederea asigurării de facto a accesului atât pentru persoanele în etate, cât și pentru copii.
- Sunt necesare pentru dezvoltare la nivel de localități servicii de consiliere în probleme ce țin de contradicțiile și neînțelegerile interpersonale și intergeneraționale, ce ar reduce din tensiunea dintre persoanele în etate și alți membri ai societății.
- Trebuie dezvoltate programe ce ar reduce marginalizarea persoanelor în etate și ar reduce gradul de excluziune socială a acestora.
- La nivel de comunitate trebuie dezvoltate servicii destinate persoanelor în etate și inclusiv antrenarea persoanelor în etate, crearea pentru acestea a condițiilor de coparticipare în viața economică, socială și culturală a comunității.
- Sunt necesare la nivel de comunitate programe, proiecte comune ale APL și societății civile, menite să schimbe stereotipurile față de persoanele în etate, față de migranți și familiile lor, și care ar contribui la consolidarea solidarității și îmbunătățirea relațiilor între generații,

11. Sinopsis. Tabele.

NUMĂRUL DE UNITĂȚI ÎN FIECARE GRUP

VENITURI ȘI CHELTUIELI

Tabelul 1. Caracteristica bugetului familial

Tabelul 2. Volumul cheltuielilor lunare per adult echivalent

Tabelul 3. Procentul produselor alimentare de proprie producție în volumul total al alimentelor consumate

Tabelul 4. Volumul veniturilor lunare

Tabelul 5. Sursele de venit ale gospodăriei (%)

Tabelul 6. Incidența situațiilor de lipsă de produse alimentare în cantități minim necesare

Tabelul 7. Aprecierea subiectivă a veniturilor gospodăriei

PROFILUL MIGRAȚIONAL

Tabelul 8. Durata medie a emigrărilor migranților

Tabelul 9. Persoana responsabilă de copii în lipsa părinților

Tabelul 10. Forma oficială de îngrijire a copiilor în cazul lipsei ambilor părinți

Tabelul 11. Recepționarea de remitențe

Tabelul 12. Frecvența recepționării remitențelor

CONDIȚII DE LOCUIT

Tabelul 13. Infrastructura și dotarea locuinței cu bunuri electrocasnice

Tabelul 14. Infrastructura și dotarea locuinței cu bunuri electrocasnice

EDUCAȚIE

Tabelul 15. Aprecierea diferitelor aspecte privind copiii

Tabelul 16. Aprecierea diferitelor aspecte privind copiii 2

Tabelul 17. Aprecierea diferitelor aspecte privind copiii 3

Tabelul 18. Aprecierea diferitor aspecte privind copiii 4

Tabelul 19. Aprecierea diferitelor aspecte privind copiii 5

Tabelul 20. Aprecierea diferitelor aspecte privind copiii 6

Tabelul 21. Aprecierea diferitelor aspecte privind copiii 7

Tabelul 22. Persoana responsabilă de educația copiilor la moment

Tabelul 23. Persoana responsabilă de educația copiilor în lipsa părintelui/părinților

Tabelul 24. Împărțirea rolurilor în îngrijirea copiilor 1

Tabelul 25. Împărțirea rolurilor în îngrijirea copiilor 2

Tabelul 26. Împărțirea rolurilor în îngrijirea copiilor 3

Tabelul 27. Împărțirea rolurilor în îngrijirea copiilor 4

Tabelul 28. Împărțirea rolurilor în îngrijirea copiilor 5

Tabelul 29. Împărțirea rolurilor în îngrijirea copiilor 6

Tabelul 30. Împărțirea rolurilor în îngrijirea copiilor 7

Tabelul 31. Frecvența antrenării copiilor în munci în gospodărie

Tabelul 32. Frecvența antrenării copiilor în lucrări agricole

Tabelul 33. Frecvența antrenării copiilor în munci contra plată

Tabelul 34. Frecvența muștrării copiilor

Tabelul 35. Frecvența violenței verbale aplicate copiilor

Tabelul 36. Frecvența pedepsirii copiilor (fără pedeapsă fizică)

Tabelul 37. Frecvența aplicării pedepsei fizice asupra copiilor

Tabelul 38. Frecvența apariției problemelor în viața școlară și în relațiile cu colegi

Tabelul 39. Cauzele absentării copiilor de la lecții

Tabelul 40. Reacția copiilor la emigrarea părinților

SĂNĂTATE

Tabelul 41. Incidența bolilor cronice

Tabelul 42. Bolile cronice de care suferă persoanele în etate

Tabelul 43. Frecvența vizitării unui medic

Tabelul 44. Incidența cazurilor când gospodăria nu și-a putut permite procurarea
Medicamentelor

Tabelul 45. Incidența cazurilor când gospodăria nu și-a putut permite accesarea serviciilor
medicale

Tabelul 46. Cauzele neaccesării serviciilor medicale

Tabelul 47. Autoaprecierea stării de sănătate a persoanei în etate

Tabelul 48. Aprecierea de către persoana în etate a stării de sănătate a copilului/copiilor din
gospodărie

Tabelul 49. Aprecierea accesibilității serviciilor medicale

Tabelul 50. Relații interpersonale 1

Tabelul 51. Relații interpersonale 2

Tabelul 52. Relații interpersonale 3

Tabelul 53. Relații interpersonale 4

Tabelul 54. Relații interpersonale 5

Tabelul 55. Relații interpersonale 6

VIAȚA CULTURALĂ, ASOCIERI

Tabelul 56. Implicarea socială

Tabelul 57. Frecvența citirii ziarelor

Tabelul 58. Frecvența ascultării posturilor de radio

Tabelul 59. Frecvența vizionării posturilor TV

Tabelul 60. Frecvența citirii literaturii artistice

Tabelul 61. Frecvența vizitării teatru/cinema

Tabelul 62. Frecvența vizitării de concerte

Tabelul 63. Frecvența vizitării de slujbe bisericești

i metamorfozele ce au loc în structura familiei cu mai multe generații, în care are loc redistribuirea de roluri.

Studiul a fost realizat de HelpAge International cu contribuția UNICEF Moldova și este un produs al proiectului „Întărirea suportului la nivel de comunitate pentru familiile cu multe generații rămase în urma migrației din Moldova”, implementat în parteneriat de HelpAge International și Respirația a Doua, cu suportul financiar al Comisiei Europene și Organizației Națiunilor Unite în cadrul Inițiativei Comune pentru Migrație și Dezvoltare.

Proiectul dat și-a propus să ofere soluții și mecanisme care atenuează efectele negative ale migrației asupra membrilor rămași în țară, adică copii și persoane în etate, și să contribuie la dezvoltarea economică, socială și culturală a acestora. Deoarece majoritatea politicilor și studiilor în domeniul migrației se axează pe însăși migranți, este necesar să fie considerată problema vulnerabilității celor rămași în urma migrației – copii și persoane în etate. În acest context, pentru prima dată proiectul analizează problemele gospodăriilor vulnerabile cu multe generații în cadrul procesului migrațional din Moldova.

Scopul proiectului este de a atenua impactul negativ al migrației asupra drepturilor membrilor familiilor din țara de origine.

Activitățile de proiect sunt structurate pe plan local și național. Pe de o parte au fost desfășurate activități împreună cu copii și bunei pentru a consolida relațiile între generații și grupe de voluntari vârstnici, care au acordat suport acestor familii prin vizite regulate la domiciliu. Iar, pe de altă parte, proiectul a analizat problemele familiilor vulnerabile cu multe generații și a accentuat necesitatea schimbărilor de politici sociale în rândul instituțiilor de stat în scopul reducerii efectelor negative ale migrației.